канд. екон. наук, доцент кафедри ФСГС ТНЕУ –
Наталія Ігорівна НАЛУКОВА

ТЕОРЕТИКО-ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ СТРАХОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
THEORETICAL AND PRACTICAL APPROACHES OF THE INSURANCE MANAGEMENT ESSENCE

Узагальнено існуючі підходи до визначення понять страхування, страхова послуга та страховий менеджмент. Визначено їхні специфічні особливості та з'ясовано сутнісний взаємозв'язок між ними. Запропоновано авторське розуміння терміну страховий менеджмент.

Existing approaches to the definitions of insurance, insurance services and insurance management are listed. Determined the specific features and found out the essential relationship between them. An author defines the term insurance management.

В умовах ринкової економіки страхові компанії, які є безпосередніми учасниками фінансового ринку, активізували свою діяльність, забезпечуючи страховий захист інших суб'єктів господарювання. Динамічний розвиток та значний потенціал страхового ринку України, зростаюча конкуренція серед страховиків обумовлюють створення та застосування ефективної системи управління діяльністю страхових компаній. Внаслідок цього, у практиці страховиків питання вибору методів управління набувають не тільки особливої актуальності, а й стають важливою науковою та практичною проблемою. В цих умовах зростає потреба в проведенні комплексного теоретичного дослідження у сфері управління страховою діяльністю страховика, використовуючи новітні прийоми і методи.

Найзмістовнішими працями, які присвячені дослідженням у сфері страхування та страхового ринку, на нашу думку, є роботи зарубіжних науковців: Д. Блеквелла, Е. Вінінга, В. Гомеллі, Д. Дарста О. Зубця Д. Кіндвелла Р. Петерсона та Д. Туленти, в Україні – В. Базилевича, О. Гаманкової, Т. Говорушко, О. Кнейслер, М. Клапківа, С. Осадця, Т. Ротової, Я. Шумелди, Т. Яворської.

Аналіз наукових публікацій свідчить, що попри значні наукові напрацювання у сфері управління страховими компаніями необхідними є подальші дослідження.

На даний момент в Україні відсутні єдині підходи до вияснення сутності саме страхового менеджменту. В основному вчені дискутують щодо фінансового та інвестиційного менеджменту страховика, ведуть мову про ризик - менеджмент, антикризове управління діяльністю страховика та управління фінансами страховика, а питання пов'язані із управлінням діяльністю страховика саме у процесі надання страхових послуг, знаходяться на початковому етапі, про що свідчить недостатність напрацювань, як у теоретичному так і у практичному аспектах. Відмітимо, що відсутність єдиного теоретичного підходу щодо сутності страхового менеджменту знижує ефективність практичного застосування методів управління страховою діяльністю страховика.

Враховуючи зазначене, метою статті є з'ясування суті страхового менеджменту як сучасної системи управління. Для досягнення цієї мети ставиться завдання узагальнити існуючі підходи до характеристики термінів страхування, страхова послуга та страховий менеджмент, з'ясувати сутнісний взаємозв'язок між ними та на цій основі запропонувати авторське визначення страхового менеджменту.

Для характеристики змісту страхового менеджменту, перш за все доцільно розглянути сутність страхування та визначити його специфічні особливості.

У літературних джерелах ведуться дискусії з приводу визначення вітчизняними та зарубіжними вченими сутності і мети страхування. Присутніми є різні підходи щодо висвітлення цієї категорії, які, на наш погляд доцільно узагальнити у два основні: теоретичний та прагматичний. Згідно теоретичного підходу економічна сутність страхування визначається з позиції економічної категорії, а у відповідності до прагматичного підходу страхування є видом діяльності. Проведемо узагальнення існуючих точок зору.

Так, В.В. Шахов визначає страхування як категорію, яка являє собою систему економічних відносин, що включає, по - перше, утворення за рахунок юридичних та фізичних осіб спеціального фонду засобів і, по - друге, його використання для відшкодування збитку в майні від стихійного лиха й інших несприятливих

випадкових явищ, а також для надання громадянам допомоги при настанні різноманітних подій в їх житті [23, 17].

Згідно позиції В.Г. Федоренка, В.Б. Захожая, О.Г. Чувардинського, А.М. Тугая, Д.В. Степанова, Н.А. Головача страхування є системою економічних відносин, за яких страхувальник, сплачуючи страхові внески, забезпечує їх використання на відшкодування збитку, завданого за різних непередбачених несприятливих явищ (ризиків), а страховик, який несе цю відповідальність, розміщує резерви, провадить превентивні заходи щодо зменшення наслідків ризику, а за необхідності – перестраховує частину ризику[19].

Доцільно звернути увагу на те, що прагматичний підхід стосовно розуміння суті страхування присутній у західній фінансовій науці та практиці. Виокремимо основні позиції експертів щодо цього терміну.

Так, К. Кальп та Ч. Максвелл у своїх наукових працях, що стосуються питань у сфері фінансових ринків, фінансів, страхування вказують на те, що страхування є однією з форм управління ризиками [27, 137; 28, 722 – 731].

Як покриття за договором, в якому одна сторона зобов’язується компенсувати або відшкодовувати іншій втрату, яка відбувається у відповідності до умов контракту визначає страхування С. Вехмейєр [33, 334].

Наукова точка зору А. Снайдера, Р. Корнеджо та М. Доброва стосовно страхування така: це обіцянка оплатити майбутні втрати. Страховики, інвестуючи отримані страхові премії, мають фінансові можливості для покриття очікуваних вимог [26, 1].

У глосарії страхових термінів, поданому на офіційному сайті Інституту Страхової Інформації (Insurance Information Institute), страхування визначено як систему, що забезпечує фінансові втрати шляхом об'єднання ризиків багатьох осіб і суб'єктів підприємницької діяльності та передачі їх у страхову компанію в обмін на премію [40].

Страхування як індустрія забезпечує надання захисту від фінансових втрат у результаті різних небезпек. Саме така думка присутня у публікаціях Д. Дарста, Д. Кіндвелла, Р. Петерсона, Д. Блеквелла, у авторів “Оксфордського словника

економічних термінів" (The Oxford Dictionary for the Business word) та подана на офіційному сайті Департаменту з питань зайнятості населення у США. Купуючи страхові поліси, фізичні та юридичні особи можуть отримати компенсацію за втрати через дорожньо-транспортні пригоди, крадіжки майна, вогневі ризики, збитки, нанесені ураганом, медичні витрати, а також втрати доходів у зв'язку з інвалідністю або смертю [29, 251 – 251; 34, 421; 41]. Важливою особливістю страхування як індустрії, як стверджують А. Снайдер, Р. Корнеджо та М. Добров є те, що, у момент пропонування на ринку страхової продукцію її кінцева ціна ще невідома [26, 5].

Досліджуючи проблеми теорії і практики управління ризиком та страхування, Е. Вінінг робить висновок, що страхування базується на фундаментальних законах попиту і пропозиції, збільшує вигоди для застрахованих, знижуючи вартість ризику, і, одночасно дає можливість отримання прибутку [30].

На думку П. Роуза, Д. Фрайзера, А. Грехема страхування є підприємницькою діяльністю щодо страхування майна, життя, певної особи, і т.д., від втрати чи заподіяної шкоди, що виникають за вказаних обставин, таких як пожежа, нещасний випадок, смерть, інвалідність тощо, з урахуванням оплати пропорційно до участі у ризику [31, 667; 32, 578 – 579; 35, 691]. Відмітимо, що саме таке розуміння суті страхування є найбільш поширеним.

Визначені вище особливі якості, що притаманні страхуванню, на наш погляд, дозволяють цілісно сформулювати власне розуміння суті страхування. Виділимо, на нашу думку, основні наукові джерела інформації, у котрих присутній підхід щодо розуміння страхування як виду діяльності, оскільки, вважаємо, саме таке його трактування у контексті страхового менеджменту заслуговує уваги.

К.Г. Воблий розглядає страхування як вид господарської діяльності на основі солідарності і виплати, що має на меті покриття майбутніх потреб, що викликані настанням випадкового і разом з тим статистично вловимого випадку [7, 32].

В свою чергу, Л.І. Корчевська, К.Є. Турбіна вважають, що страхування є особливим видом економічної діяльності, який здійснюється спеціалізованими організаціями (страховиками) шляхом акумуляції страхових внесків, створення

страхових резервів і здійснення страхових виплат при настанні шкоди застрахованим майновим інтересам [15, 17].

Підтримуємо точку зору висловлену О.В. Кнейслер, що страхування є важливим напрямом підприємницької діяльності. Страхові компанії шляхом реалізації страхових послуг, з одного боку забезпечують соціальний захист у суспільстві – страховий захист добробуту людства, а з іншого займаються діяльністю, яка приносить прибуток [14, 16 – 17].

Таким чином можемо зробити висновок, що за прагматичного підходу сутність страхування практично ототожнюється із операційною діяльністю, тобто страховою. Однак, визначення страхової діяльності страховика у економічній літературі є неоднозначним.

Так, у діючому законодавстві, зокрема у Законі України “Про страхування” не вказано змісту страхування як виду діяльності, а по тексту зустрічається термін страхова діяльність [39], зміст якого відображають такі види господарської діяльності як: страхування, перестрахування, фінансова діяльність, пов’язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням.

Водночас згідно норм Господарського Кодексу України страхування є діяльністю спеціально уповноважених державних організацій та суб’єктів господарювання (страховиків), пов’язаною з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) для захисту їхніх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування подій (страхових випадків), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів [37].

Т.В. Яворська вказує на те, що страхова діяльність є господарською діяльністю страхових компаній, що спрямована на надання за плату страхових послуг юридичним особам та громадянам для захисту їх майнових інтересів [25, 14]. Вчена, говорячи про страхову діяльність як господарську, не звертає увагу на те, що ця діяльність ще й включає у себе підприємницьку діяльність, пов’язану з виробництвом та реалізацією страхових послуг.

Заслуговують на увагу і напрацювання Є.М. Забурмехи. Науковець вказує на те, що страхова діяльність є видом комерційно - господарської діяльності, що спрямована на створення попиту та надання за плату страхових послуг із перерозподілу ризику, які надаються спеціалізованими компаніями, та отримання прибутку через максимальне задоволення споживачів [10, 175].

Визначаючи страхову діяльність, В.С. Щербина характеризує мету діяльності страховика та вказує, що ця діяльність законодавчо визначена, проте також не зазначає виробництва страхових послуг, а мову веде про їх надання. Так, згідно його точки зору страхова діяльність є врегульованою нормами права господарською діяльністю страхових організацій з надання страхових послуг за рахунок сформованих страхових фондів, що здійснюється на підставі ліцензії, як правило, з метою отримання прибутку [24, 513].

Як показав критичний аналіз визначень терміну страхування, у науковій літературі існують різні підходи до розкриття цього поняття.

Підхід, що орієнтується на визначення страхування як категорії, має дещо узагальнюючий, абстрактний характер, який відображає економічну сутність поняття. Звичайно, це є досить важливим та необхідним напрямком дослідження, оскільки вирішення будь - яких практичних проблем неможливе без теоретичного підґрунтя. Проте визначення страхування, на нашу думку, повинно також в певній мірі враховувати прикладний характер.

Визначення страхування як виду діяльності є достатньо поширеним у фінансовій літературі серед багатьох науковців. Причому, дотримуємося позиції, відповідно до якої, страхування ототожнюється з підприємницькою діяльністю страховика. Саме такий підхід покладено в основу дослідження категоріального апарату у сфері страхового менеджменту.

Зазначимо, що дискутуючи стосовно сутності страхування, вчені єдині у тому, що страхування як вид діяльності полягає у наданні страхових послуг, що здійснюється на платній основі. До особливостей страхової діяльності науковцями віднесено багато специфічних якостей, зокрема: споживачами страхових послуг є як фізичні, так і юридичні особи; страхова послуга надається відносно захисту

майнових інтересів у випадку настання передбаченого законом або договором страхового випадку; захист інтересів здійснюється за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій та доходу від здійснення інвестиційної діяльності; страхові відносини мають ризиковий характер; кошти страхового фонду можуть бути представлені в натуральній формі; кошти страхового фонду можуть перерозподілятися тільки серед обмеженого кола осіб; страхова діяльність є самоокупною; перерозподіл збитку здійснюється в просторі та в часі.

Враховуючи це, зазначимо, що структуроутворюючим елементом страхової діяльності є страхова послуга, яка і визначає специфіку функціонування страхової галузі. Відповідно, у даному контексті необхідним є узгодження та уточнення поняття, сутності та економічного змісту страхових послуг (продуктів).

У вітчизняному законодавстві визначення страхового продукту немає.

Згідно норм Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" страхові послуги є фінансовими послугами, тобто це операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб, за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках передбачених законодавством і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [38].

Не менш суттєвим питанням щодо уточнення сутності та змісту понять страхова послуга, страховий продукт є узагальнення множинності відповідних дефініцій з погляду різних наукових шкіл. Серед вчених відсутній єдиний загальноприйнятий підхід щодо трактування страхової послуги, страхового продукту як елементів ринку страхових послуг.

В.Д. Базилевич акцентує свою увагу на тому, що головним змістом страхової послуги є надання страхового захисту покупцеві страхового поліса [3]. Згідно його розуміння, страхова послуга є послугою у вигляді права на отримання страхового захисту страхувальником у разі настання страхової події та зобов'язань страховика реалізувати це право.

М.М. Александрова відзначає, що страхова послуга поняття значно ширше

ніж страховий продукт, так як включає в себе значний спектр інших операцій [1, 102].

Згідно позиції В.Б. Гомелля та Д.С. Туленти, страховий продукт конкретизується у страховій послузі або у послузі зі страхового захисту [9, 30 – 31].

Серед українських науковців існує точка зору у відповідності до котрої страховий продукт, послуга є результатом або продуктом людської діяльності чи діяльності страхової компанії, що також відображає і нашу позицію.

Так, В.В. Тринчук вказує на те, що страховий продукт є результатом людської діяльності [21]. Суть даного підходу у тому, що страховий продукт спрямований на здійснення економічного захисту від наслідків різних випадкових та імовірних несприятливих природних і суспільних явищ.

Як продукт цілеспрямованої діяльності страхової компанії страхову послугу визначає Т.А. Говорушко, також відзначаючи що, він пропонується на страховому ринку на умовах еквівалентного обміну з метою отримання прибутку [8, 5]. Згідно висловлювань науковця – це товар у середовищі страхового ринку з відповідними властивостями: споживчою та міновою вартістю. Проте порівняно із звичайним товаром страховик не отримує ніякого матеріального продукту. Його економічне благо може бути визначене як невідчутне на дотик і тому відноситься до поняття послуга.

Страхову послугу як вид економічної діяльності, що створює цінність (корисний ефект) для споживача у вигляді захисту та певні переваги (у вигляді відшкодування) в результаті дій страховика матеріального або нематеріального характеру, спрямованих на повне та якісне задоволення потреб страхувальника досліджують С.В. Скибінський і Н.Р. Балук [42]. Згідно їх точки зору, страхова послуга володіє споживчою та міновою вартістю, реальний обсяг значущості яких не завжди можна оцінити при її наданні а лише при настанні страхового випадку та виплаті страхового відшкодування.

Страхову послугу як діяльність у процесі якої забезпечується якісний супровід основних фінансово - економічних завдань страхування: трансфер ризику, організація заощаджень страхувальниками та страховий консалтинг визначає М.С.

Клапків у монографії "Страхування фінансових ризиків" [13, 107].

Страхова послуга, згідно переконань В.В. Тринчука, на відміну від продукту, завжди є процесом, в ході якого відбувається взаємодія між її виробником та споживачем і їй притаманні унікальні характеристики: невідчутність, невіддільність, непостійність якості, незбереженість, невиключність. Страхова послуга, у свою чергу, може містити елементи, які опосередковано стосуються певного страхового продукту і є своєрідним доповненням, а саме: надання юридичної допомоги; пільги при банківському обслуговуванні. В той же час, в рамках однієї страхової послуги страхувальник має можливість придбати декілька страхових продуктів [21].

У науковій літературі присутній підхід згідно якого страховий продукт розглядається як документально - оформлені зобов'язання страховика, у відповідності до котрих він повинен надати страхувальнику на платній основі страхову послугу на умовах, попередньо узгоджених у договорі страхування. Зокрема такої позиції дотримується М.М. Сухоруков [20, 9].

Є.М. Забурмеха, досліджуючи страховий продукт, також стверджує, що він є документом, котрий підтверджує зобов'язання страховика, а страхова послуга це блага, котрі отримує страхувальник впродовж терміну дії страхового продукту [10, 176]. Вважаємо вірним висновок науковця, що уклавши страхову угоду, тобто придбавши страховий продукт, клієнт отримує право на отримання страхової послуги. Страхову послугу неможливо отримати без придбання страхового продукту. Відповідно страховий продукт є складовою страхової послуги.

Загалом підтримуючи ці висловлювання Р.М. Хайкін і В.В. Перемолотов зазначають, що під продуктом страховики найчастіше розуміють той комплект документації, який є ліцензійним плюс рекламні буклети, … . Продукт це маркетинг поля, комерціалізація документації плюс система набору, підготовки агентів і управління агентською мережею [22, 20]. Тобто, науковці використовують термін технологія страхування ототожнюючи його із страховим продуктом, що на нашу думку є невірним, оскільки страховою послугою є те, що страховик продає страхувальнику.

Погоджуємось із точкою зору, котру висловлює у своїх працях С.В. Скибінський. Вчений доводить, що страхова технологія є комплексом маркетингових заходів, застосовуваних страховиком від часу створення страхових продуктів до їх споживання, що і є основною відмінністю від поняття страхового продукту [42].

О.С. Осадець стверджує, що терміни страховий продукт та страхова послуга є взаємозамінними, тобто вчений не наділяє жодне поняття певними особливостями, притаманними лише йому [16, 143]. У даному визначені він акцентує увагу на захисті майнових інтересів громадян та юридичних осіб у випадку настання страхових випадків, визначених договором страхування або чинним законодавством характеризуючи страховий продукт (послугу) як комплекс цивільно - правових відносин.

Ототожнює поняття страхової послуги та страхового продукту А.Н. Зубець, використовуючи у своїх працях лише поняття страховий продукт. Під продуктом він розуміє усе, що може бути запропоновано до споживання на вільному ринку та призначено для задоволення певних потреб. Відповідно, це товар чи послуга [12, 103 – 104]. Вчений визначає страховий продукт (послугу) як набір основних та допоміжних послуг, що надаються страхувальнику під час укладення договору страхування.

У свої наукових роботах Т.В. Яворська використовує терміни, як страхова послуга так і страховий продукт, не вбачаючи у цьому принципової різниці [25, 37]. Згідно її позиції страхові послуги (продукти) є послугами, які задовольняють потреби клієнтів у страховому захисті. Їх можна придбати на страховому ринку, що у свою чергу є сферою грошових відносин, де об’єктом купівлі - продажу є страхова послуга. Та разом з тим вчена зауважує, що страхові послуги є кінцевим результатом діяльності страхової компанії щодо задоволення потреб клієнтів, пов’язаних із захистом їх майнових та особистих інтересів.

З метою уточнення та більш детального розуміння сутності страхових послуг, страхових продуктів, на нашу думку, необхідно розглянути також сучасні підходи західної науки та практики. Так, у “Англо - російському економічному словнику”

під страховим продуктом визначено, по - перше, вид страхового полісу; по - друге, страхову послугу, яка пропонується страховою компанією (наприклад: поліс медичного страхування, поліс страхування від пожару) [36].

Зарубіжні концепції страхового продукту характеризують у посібнику "Страхування" Т.А. Ротова і Л.С. Руденко [18]. Вчені стверджують, що основних їх є чотири: компенсаційна, інформаційна, концепція трьохрівневого продукту за Халлєром і концепція Д. Фарні.

Так, суть компенсаційної концепції у тому, що основою страхового продукту є ризикова компенсація з боку страховика. Ризик випадкового погіршення матеріального стану страхувальника компенсується ризиком випадкової виплати.

Зміст інформаційної концепції такий: послуга, котра надається страхувальнику, полягає не у виплаті, а у наданні гарантії. Будь - який страховий продукт є певним обсягом інформації, що містить умови видачі страхової гарантії. Страховий продукт є матеріальним, послуга є переважно наперед визначеним набором інформації, вона може бути реалізована у матеріальній формі при настанні страхового випадку. Використання страхового продукту не виключає поняття страхової послуги, оскільки обидва мають різні значення. Страховий продукт є поєднанням факторів виробництва, яке дозволяє страховикові надавати страхувальникові послугу.

Згідно концепції трьохрівневого продукту за Халлєром є три його підсистеми: фінансова, технічна, соціальна. З соціальної точки зору – страховий продукт дає можливість розпоряджатись страховим забезпеченням, з фінансової – виражається страховим полісом і діями страховика впродовж терміну чинності договору страхування а з технічної точки зору – забезпечує необхідне співвідношення між преміями та виплатами.

Положення концепції Д. Фарні передбачають розуміння того, що страховий продукт є системою яка містить у собі ризикову, нагромаджувальну та забезпечувальну підсистеми. Його корисність усвідомлюється клієнтом не на основі інтелекту, а на основі досвіду і довіри, тому велика увагу приділяється етапу продажів, сфері збуту.

Таким чином, стосовно використання термінів страхова послуга і страховий продукт робимо висновок, що на практиці страховики використовують західний термін – страховий продукт, а в економічній літературі дано визначення двом поняттям. На думку одних фахівців страховики, здійснюючи страхову діяльність, виробляють та реалізовують страхові продукти, на думку інших – страхові послуги. Є наукові підходи, згідно котрих ці поняття ототожнюються, взаємозамінюються чи відокремлюються. Існують наукові позиції щодо взаємозв'язку між страховою послугою та страховим продуктом, котрі ґрунтуються на їх синонімічності, на включенні послуги до продукту, на конкретизації продукту в послузі, до якої ми й схиляємося.

Підтримуємо точку зору науковців, котрі вважають, що первинним, більш загальним поняттям є страховий продукт, який в значній мірі прив'язаний не до клієнта, а до об'єкту страхування і є комплексним страховим покриттям, яке забезпечене сервісним обслуговуванням з урахуванням потреб конкретного клієнта. Страхова послуга є втіленням і практичною реалізацією конкретних продуктів страхової компанії, у зв'язку з чим вона завжди індивідуальна, до того ж може містити основні й допоміжні послуги, які опосередковано стосуються певного страхового продукту і є своєрідним доповненням.

Узагальнюючи множинність відповідних дефініцій з погляду різних наукових шкіл, робимо припущення, що точніше описати сучасний страховий продукт та послугу можна за допомогою поняття страховий товар. Вважаємо, що страхова послуга як кінцевий результат діяльності страховика щодо задоволення потреб клієнтів пов'язаних із захистом їх майнових та особистих інтересів є товаром із притаманними йому споживчою та міновою вартістю, що пропонується на ринку страхових послуг на умовах еквівалентного обміну з метою отримання доходу, прибутку.

Таким чином, на основі здійсненого узагальнення існуючих підходів стосовно характеристики термінів страхування та страхова послуга сформулюємо своє розуміння страхової діяльності, що на нашу думку, є законодавчо визначеною та врегульованою нормами права підприємницькою діяльністю страхової компанії, що

спрямована на створення попиту і надання страхових послуг на платній основі суб'єктам ринкової економіки стосовно захисту їх майнових інтересів, з метою забезпечення достатнього рівня прибутковості страхових операцій, отримання доходу та збільшення ринкової вартості страховика.

Визначені основні характерні риси страхової діяльності як різновиду підприємницької діяльності доводять необхідність управління нею. В сучасних умовах об'єктивно зростає роль науково обґрунтованих підходів до управління страховою діяльністю із застосуванням спеціальних прийомів і методів. Відповідно посилюється увага до страхового менеджменту, визначення його суті і змісту.

Загалом менеджмент визначається як процес управління ресурсами в процесі діяльності певного суб'єкта господарювання, або як діяльність, що спрямована на ефективність функціонування такого суб'єкта [2; 6], або як функція прийняття рішень в організаціях [5]. Поняття ж страхового менеджменту доцільно визначити як у широкому, так і у вузькому значеннях, тобто, сутність страхового менеджменту можна досліджувати з позиції управління усією діяльністю страхової компанії, або з позиції управління конкретно страховою діяльністю страховика.

Так, страховий менеджмент як управління діяльністю страхової компанії, є процесом управління ресурсами, що спрямований на стійке надання відповідних страхових послуг. Тобто, у широкому значенні, страховий менеджмент передбачає управління процесом створення і розвитку страхових організацій; розробку стратегії і тактики розвитку страховика загалом та в розрізі окремих видів діяльності; управління операційними, інвестиційними та фінансовими ризиками страховиків; облік та звітність у страхових організаціях; розробку тарифної, перестрахувальної та фінансової політики діяльності страховика; відбір ризиків на страхування і формування страхових резервів; управління страховим та інвестиційним портфелем; оцінку рівня конкуренції на ринку страхових послуг.

На основі цього логічним вважаємо вказати складові страхового менеджменту, як системи управління діяльністю страховика, серед яких ми виділяємо такі як: ведення страхової діяльності за окремими видами страхування (особисте страхування, страхування майна та відповідальності); аналіз ризиків

ведення діяльності страхової компанії; формування стійкої клієнтської бази. Окремо також доцільно виділити менеджмент страхових внесків, страхових виплат та перестрахування. Виходячи з того, що проведення операцій з управління фінансовими ресурсами здійснює відповідний персонал, до складу ресурсів, якими опікується страховий менеджмент відносяться й людські ресурси. Тобто окремою частиною страхового менеджменту є менеджмент персоналу.

Окрім цього до загальної структури страхового менеджменту слід віднести й ті напрямки діяльності страхового бізнесу, які забезпечують стійкість надання послуг. Тобто, ще однією структурною частиною страхового менеджменту є розміщення страхових резервів у розрізі окремих їх напрямків. Окремо варто виділити менеджмент страхових резервів, спрямований на покриття прийнятих на страхування ризиків.

Отже, складові страхового менеджменту як системи управління діяльністю страхової компанії такі: менеджмент страхових премій та страхових виплат в розрізі окремих різновидів страхування; менеджмент перестрахування; менеджмент страхових ризиків; менеджмент персоналу; менеджмент розміщення страхових резервів.

У фаховій літературі має місце думка, що складовими страхового менеджменту є планування, організація, мотивація, контроль, мистецтво спілкування, визначення мети й мотивації її досягнення, про що зазначає Н.В. Тарельник [44]. Однак ми не підтримуємо висловлену точку зору, оскільки, вважаємо, що подані елементи є швидше функціями менеджменту і жодним чином не обґрунтовують і не уточнюють сутності страхового менеджменту та його елементів, не враховують специфіки діяльності страхової компанії.

Як систему управління страховою діяльністю визначає страховий менеджмент Н.В. Тарельник [44]. Подане ним визначення певною мірою відображає і отримані нами висновки у ході проведеного теоретичного дослідження, що характеризують страховий менеджмент з позиції вузького підходу.

У вузькому значенні страховий менеджмент визначено і фахівцями зарубіжних страхових компаній, страхових груп, консалтингових компаній та

авторами англомовного економічного словника. Так, проаналізовані нами джерела інформації дають можливість акцентувати увагу на таких основних характеристиках страхового менеджменту, по - перше, це система управління страхуванням; по - друге, це управління страховими послугами; по - третє, даний термін використовується для опису функцій страховиків.

За першими двома характеристиками страховий менеджмент це діяльність щодо забезпечення захисту від потенційних збитків шляхом вибору та придбання різних страхових продуктів чи розробки програм самострахування [43].

Згідно третьої особливості – термін “страховий менеджмент” використовується для опису функцій страхових брокерів або послуг, що надаються страховими компаніями, котрі пропонують широкий спектр страхових продуктів для підприємств або окремих осіб. У цьому випадку до завдань страхового менеджменту віднесено такі: надання клієнтам вибору, а саме пошук найбільш вигідного за ціною страхового покриття, про що зазначають фахівці страхового агентства Murray Insurance Management [45]; вирішення проблем клієнта через надання консультаційних послуг з їх обов’язковою оплатою, як стверджують експерти страхової групи American Insurance Management [46]; задоволення потреб клієнтів, про що говорять керівники страхової групи Heritage Group [47]; забезпечення високого рівня обслуговування, пропонуючи кращі ціни для клієнтів, є основою ефективної діяльності страхового агентства Johnson Insurance Management [48].

На нашу думку, усі висловлені думки практиків є об’єктивними, доповнюють один одного, та разом з тим, є практично значимими. Це також дає нам можливість сформулювати власне розуміння сутності страхового менеджменту. Вважаємо, що страховий менеджмент доцільно розглядати з позиції управління процесом надання страхових послуг. Водночас, усе зазначене є об’єктом дослідження операційного менеджменту страховика котрий полягає в ефективному та раціональному управлінні його операційною діяльністю, тобто діяльністю, що стосується виробництва і реалізації страхових послуг.

Таким чином, здійснивши критичний аналіз існуючих підходів до вияснення

сутності термінів страхування, страхова послуга та страховий менеджмент, визначивши їх специфічні особливості та з'ясувавши сутнісний взаємозв'язок між ними ми дійшли таких висновків:

1. Поняття страхового менеджменту можна досліджувати з позиції управління усією діяльністю страхової компанії, або з позиції управління страховою (операційною) діяльністю страховика.
2. Згідно першого підходу страховий менеджмент є процесом управління ресурсами, що спрямований на стійке надання відповідних страхових послуг. У цьому контексті основні складові страхового менеджменту страховика такі: менеджмент страхових премій та страхових виплат в розрізі окремих різновидів страхування; менеджмент перестрахування; менеджмент страхових ризиків; менеджмент персоналу; менеджмент розміщення страхових резервів.
3. Згідно другого підходу страховий менеджмент це управління операційною діяльністю страховика, а саме, управління процесом виробництва та реалізації, тобто процесом надання страхових послуг. Таким чином, це управління діяльністю страховика, що спрямована на надання страхових послуг із перерозподілу ризику на платній основі суб'єктам ринкової економіки, стосовно задоволення потреб клієнтів, пов'язаних із захистом їх майнових та особистих інтересів, з метою забезпечення достатнього рівня прибутковості страхових операцій, отримання доходу та збільшення ринкової вартості страхової компанії.

З урахуванням визначених теоретичних засад страхового менеджменту предметом подальших наукових досліджень є проведення аналітичного дослідження вказаного процесу.

Література

1. Александрова М. М. Страхування: [навч. посібник] / Александрова М. М.: ЦУЛб., 2002. – 116 с.
2. Ансофф И. Стратегическое управление. – М. : Экономика, 1989. – 520 с.;

3. Базилевич В. Д. Страхування: [підручник] за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2008. – 1019 с.
4. Большой єкономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – [7-е изд., доп.]. – М.: Институт новой економики, 2007. – 1472 с.
5. Блєк Дж. Єкономика: англо – руский толковый словарь. – М.: ИНФРА. – М.: Издательство "Весь мир", 2000. – 840 с.
6. Виханский О. С. Стратегическое управление: [ученик] / Виханский О. С. – М.: Изд. МГУ, 1995. – 360 с.
7. Воблый К. Г. Основы экономии страхования / Репринтное издание. – М.: Издательский центр "Анкил", 1995. – 232 с.
8. Говорушко Т. А. Страхові послуги: [навч. посіб.] / Говорушко Т. А. [2-ге видання перероблене і доповнене]. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 344 с.
9. Гомелля В. Г. Страховой маркетинг (актуальные вопросы методологии, теории и практики). – [2 - е изд.]. – Д. С. Туленты, В. Г. Гомелля. – М.: Анкил, 2000. – 128 с.
10. Забурмеха Є. М. Страхова діяльність як об'єкт дослідження маркетингу // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6 Т. 4. – С. 173 – 177.
11. Загородній А. Р. Фінансово - економічний словник / Загородній А. Р Вознюк Г. Л. – Львів: Видавництво Національного університету Львівська політехніка, 2005. – 714 с.
12. Зубец А. Н. Маркетинговые исследования страхового рынка – М.: Центр экономики и маркетинга, 2001. – 224 с.
13. Клапків М. Страхування фінансових ризиків: [монографія] / Клапків М. – Тернопіль: Економічна думка, Карт - бланш, 2002. – 570 с.
14. Кнейслер О. В. Страхування: [навчальний посібник] / Кнейслер О. В. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 188 с., С.16 – 17.
15. Корчевская Л. И. Страхование от А до Я. / Под ред. Л. И. Корчевской, К. Е. Турбиной. – М. ИНФРа - М, 1996. – 212 с.

16. Осадець О. С. Страхування: [підручник] / керівник авт. колективу і редактор О. С. Осадець [2 - е вид. перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
17. Пономаренко В. С. Стратегічне управління підприємством: [монографія] / В. С. Пономаренко. – Харків: Основа, 1999. – 620 с.
18. Ротова Т. А. Страхування: [навч. посіб.] / Ротова Т. А., Руденко Л. С. – К.: Київ. Нац. торг. - екон. ун - т., 2001. – 400 с.
19. Страховий та інвестиційний менеджмент / В. Г. Федоренко, В. Б. Захожай Чувардинський, А. М. Тугай, Д. В. Степанов, Н. А. Головач [підручник] / під керівництвом і науковою редакцією В. Г. Федоренко, В. Б. Захожая. – Київ, 2002. – 344 с.
20. Сухоруков М. М. Технология продаж страховых продуктов / Сухоруков М. М. – М.: Анкил, 2004. – 136 с.
21. Тринчук В. В. Формування та розвиток маркетингу страхових компаній: Дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Київський національний торговельно - економічний ун - т. – К., 2004. – 241арк.
22. Хайкин Р. М., Перемолотов В. В. С чем едят страховые продукты // Страховое дело. – 2000. – № 5.
23. Шахов В. В. Страхование: [учебник] / В. В. Шахов. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 311 с.
24. Щербина В. С. Господарське право: [підручник] / Щербина В. С. [4-те вид. перероб. і допов.]. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 640 с.
25. Яворська Т. В. Страхові послуги: [навч. посібник] / Яворська Т. В. – К.: Знання, 2008. – 350 с.
26. Artur Snyder, Rick Cornejo, Mark Dobrov The Guide to Understanding The Insurance Industry. – A. M. Best Company. BookSurge, LLS, South Carolina, 2007, 56 p.
27. Culp, Christopher L. Structured Finance and Insurance: the Art of Managing Capital and Risk. – Published by John Wiley and Sons, Inc., Hoboken, New Jersy, 2006, 892 p.
28. Charles E. Maxwell Financial Markets and Institutions: the Global View. West Publishing Company. – Minneapolis / St. Paul, New York, 1994, 828 p.

29. David R. Dursr, David S. Kidwell, Richard L. Peterson, David W. Blackwell Study Guide Financial Institutions, Markets, and Money. – The Dryden Press, 1993, 351p.
30. Eric A. Wiening Foundations of Risk Management and Insurance. Chapter 5. – American Institute for Chartered Property Casualty Underwriters / Insurance Institute of America, 2002.
31. Graham, Alan The American Heritage Dictionary. Second Collage Edition. – Honghton Miffling Company, Boston, 1982, 1568 p.
32. Peter S. Rose, Donald R. Fraser Financial Institutions. Understanding and Managing Financial Services. Third edition. – Business Publications, Plano, Texas, 1988.
33. Sally Wehmeier Oxford Wordpower Dictionary edited by Sally Wehmeier. – Oxford University Press, 1993, 746 p.
34. The Oxford Dictionary for the Business word. – Oxford University Press and Market House Books, 1993.
35. The Random House Collage Dictionary. Revised Edition, 1980, 1568 p.
36. Англо - російський економічний словник. Сутність терміну страховий продукт. [Електронний ресурс]. Режим доступу // http://economy_en_ru.academic.ru/33226/insurance_product
37. Господарський Кодекс України. [Електронний ресурс]. Режим доступу //http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15
38. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" [Електронний ресурс]. Режим доступу //http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14
39. Закон України "Про страхування". [Електронний ресурс]. Режим доступу //http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0.
40. Офіційний сайт Інституту Страхової Інформації Insurance Information Institute. [Електронний ресурс]. Режим доступу http://www2.iii.org/glossary/i/
41. Офіційний сайт Департаменту з питань зайнятості населення у США. Сутність терміну страхування як індустрії. [Електронний ресурс]. Режим доступу //http://www.bls.gov/oco/cg/cgs028.htm

42. Скибінський С. В., Балук Н. Р. Поняття страхової послуги, її специфіка та характеристика [Електронний ресурс]. Режим доступу //www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/17_8/156_Skybinski_17_8.pdf
43. Словарі та енциклопедії. Сутність терміну страховий менеджмент. [Електронний ресурс]. Режим доступу //http://economy_en_ru.academic.ru 33202/insurance_management
44. Тарельник Н. В. Розвиток страхового менеджменту та запобігання ризиків // Вісник сумського національного аграрного університету. – 2010. – № 1. [Електронний ресурс]. Режим доступу //www.nbuv.gov.Ua/portal/chem_biol/Vsnau/FiK/2010_1/53Tarelnik
45. Офіційний сайт страхового агентства Murray Insurance Management. Сутність терміну страховий менеджмент. [Електронний ресурс]. Режим доступу // http://www.murray-insurance.com.
46. Офіційний сайт страхової групи American Insurance Management. Сутність терміну страховий менеджмент. [Електронний ресурс]. Режим доступу //http://www.aim-grp.com.
47. Офіційний сайт страхової групи Heritage Group. Сутність терміну страховий менеджмент. [Електронний ресурс]. Режим доступу //http://www.heritage.co.gg.
48. Офіційний сайт страхової компанії Johnson Insurance Management. Сутність терміну страховий менеджмент. [Електронний ресурс]. Режим доступу //http://johnsoninsurance.org/resources.